

UNIVERZITA KARLOVA 1. lékařská fakulta

Oponentský posudek disertační práce

Název: Analýza obsahu webových diskuzních fór jako zdroj dat pro výzkum nových trendů v užívání psychoaktivních látek ve srovnání s daty získanými od jiných populací
Školitel: Mgr. Ing. Vendula Běláčková, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Eva Drápalová

Obor: Adiktologie

Oponent: Mgr. Jaroslav Vacek, Ph.D.

Instituce: Klinika adiktologie, 1.LF UK

Oponentský posudek

Užívání nových syntetických psychoaktivních látek (NPS) představuje vzorce rizikového chování s vážnými důsledky na všechny klíčové atributy zdraví v jeho komplexním pojetí, ať už pro jednotlivce, nebo pro celou společnost. Internet, jehož rozvoj časově přesně kopíruje období boomu NPS (od druhé poloviny devadesátých let do současnosti), umožňuje uživatelům nejen získávat a sdílet informace o nových drogách, ale přímo získávat i drogy samotné. Disertační práce spojuje oba tyto velmi mladé fenomény, když se snaží ukázat možnosti využití druhého ke zkoumání prvního.

Předložený text je rozdělen na teoretický a empirický oddíl v poměru 1:2, celkový rozsah vzhledem k hutnému formátu odhaduji na více než 150 normostran. V úvodu jsou zmíněny pohnutky a východiska, jež směřovaly autorku k výběru tématu a orientaci uskutečněného výzkumného šetření. Teoretická část disertační práce obsahuje 3 hlavní kapitoly a 13 podkapitol prvního řádu. Zvolená témata kapitol odpovídají jejich názvu i zaměření praktické části, autorka se neodchyluje ani k příliš obecnému, ani nezabředává do tematických slepých uliček – všechno na sebe hezky navazuje a je logickou součástí celku. Text je dobře provázaný, čtivý a zároveň na vysoké akademické úrovni. Autorka se opírá o recentní domácí i cizojazyčné zdroje, respektuje citační normu APA a v textu citované zdroje řádně uvádí v bibliografii. Seznam použité literatury bohužel není číslovaný, počet použitých titulů ale odhaduji na více než 300. Použitá odborná terminologie je adekvátní studovanému oboru a řešenému problému, je s ní zacházeno korektně.

Empirická část disertační práce sestává ze 4 hlavních kapitol a 17 podkapitol prvního řádu. Je uvozena dvěma metodologicky zaměřenými kapitolami informujícími o výzkumném problému, cílech, použitých metodách a technikách. Jedná se v podstatě o srovnání výsledků víceletého mezinárodního projektu sestávajícího se ze tří substudií (nebo tří samostatných studií?) s vlastním výzkumem autorky: kvantitativní a kvalitativní analýzou českých online diskuzních fór o NPS. Autorka disertační práce vhodně a podrobně stanovila výzkumné otázky (4 hlavní a 19 doplňkových), jasně a výstižně popsala použité výzkumné metody a techniky, včetně designu všech substudií, na jejichž realizaci se také podílela. Zvolená kombinace více metod odpovídá stanovenému cíli. Popis použitých metod splňuje základní kritérium možnosti replikace, ale pokud bych chtěl být za každou cenu kritický, mohl bych vytknout, že provedená kvalitativní analýza je popsána relativně obecně a chybí podrobnější

popis samotné procedury a nástrojů: byl např. využit nějaký software či jiný nástroj? Jak byla kontrolována validita? Autorka také zmiňuje využití otevřeného kódování v rámci konceptu zakotvené teorie, na druhou stranu uvádí, že kategorie, do kterých byl text tříděn, byly předem identifikovány v předchozích projektech. Jednalo se tedy o otevřený induktivní přístup nebo spíš o jednodušší obsahovou analýzu? Vzhledem k prezentovaným výsledkům se domnívám, že jde primárně o druhý přístup a zmínku o otevřeném kódování považuji za zavádějící. Ačkoliv nepochybuji o tom, že byly dodrženy všechny etické náležitosti, uvítal bych, kdyby bylo v popisu procedur jednotlivých substudií podrobněji popsáno ošetření zájmů účastníků namísto obligátní zmínky o schválení daného výzkumu příslušnou etickou komisí.

Výsledky jsou prezentovány systematicky v jedné obsáhlé kapitole (celkem 33 stran), jsou srozumitelné a zdají se být správné. Kapitola je strukturována podle hlavních a částečně i doplňkových výzkumných otázek, a ačkoliv je text velmi hutný, zůstává dostatečně přehledná, čemuž napomáhá využití tabulek a grafů. Přehlednost by bylo možné zvýšit striktním dodržením struktury doplňkových otázek u všech podkapitol/výzkumných otázek (chybí zejména u poslední výzkumné otázky) nebo např. zvýrazněním klíčových zjištění. V podkapitole 6.3, která pojednává o výsledcích kvalitativní obsahové analýzy, jsou vhodně využity jednoduché tabulky, které přehledně zobrazují účinky a kontext užívání vybraných NPS. Z těchto tabulek jsou ale zároveň zjevné určité limity, které zpracování dat autorkou vykazuje. Jednak v analýze zůstává na popisné rovině, účinky jsou prezentovány formou výčtu s jednoduchou kvantifikací, ačkoliv by bylo možné a vhodné samotné účinky kategorizovat více a hlouběji než jen na *vyhledávané* a *negativní*, mj. proto, aby se ve výčtu neopakovaly nebo významově nepřekrývaly. Druhým limitem je srovnání účinků popisovaných uživateli s odbornou literaturou, která by podle mého názoru byla systematičtější, pokud by byla součástí zmíněných tabulek, v nichž by byl popis účinků lépe kategorizován. Výše zmíněné nepovažuji za chyby, fakticky je vše správně, spíš se jedná o nedotažení kvalitativní analýzy do konce, což má negativní vliv na celkový dojem z této podkapitoly výsledků.

Diskuze je bohatá, je také strukturovaná podle čtyř výzkumných otázek, autorka v ní shrnuje výsledky, které smysluplně interpretuje a konfrontuje s dalšími výzkumy, přičemž efektivně čerpá z obsáhlé rešerše představené v teoretické části. Metodologická zamyšlení se týkají zejména nominačních technik a reprezentativity, méně již procesu samotné analýzy obsahu diskuzních fór. Autorka konstatuje, že lze obsahovou analýzu diskuzních fór na základě jejich výsledků považovat za validní metodu, s čímž mohu souhlasit, a v obecné rovině ji doporučuje pro využití ke sledování nových NPS, jejich názvů a účinků, v závěru neopomíná zmínit i některá úskalí při interpretaci takto získaných dat. Osobně bych uvítal více konkrétních doporučení, jak diskuzní fóra vyhledávat, jak se v nich orientovat, jakými procedurami text analyzovat...

Posuzovaná disertační práce je psána spisovnou češtinou, bez pravopisných chyb a pouze s minimem překlepů. Použité zkratky jsou řádně vysvětleny, je připojen také seznam zkratek. Po formální stránce je práce bezchybná.

Stručné résumé

1. Získal výzkum práce významné nové poznatky ve vědecké oblasti?

Ano. Jedná se především o využití unikátního zdroje dat (diskuzní fóra uživatelů NPS) a validizaci výsledků systematickým srovnáním s dalšími tradičnějšími zdroji.

2. Je metodika vědecky správná a popsána způsobem, který umožňuje opakování experimentů? Byly dodržovány příslušné mezinárodní etické standardy a pravidla správné vědecké praxe?

Ano. Metodika výzkumného šetření je podrobně a náležitě popsána, obsahuje všechny nezbytné údaje. V případě potřeby lze podle ní projekt zopakovat. Zmíněné „nedotažení“ kvalitativní analýzy do konce zásadně nesnižuje celkovou kvalitu předložené práce.

3. Dokazuje práce solidní porozumění nejmodernějším poznatkům v oblasti výzkumu a znalost nejdůležitější a současné literatury?

Ano. Použité literární prameny jsou relevantní a recentní, většina z nich je cizojazyčná. Autorka prokazuje vynikající orientaci v řešené problematice, korektní zacházení s literárními zdroji, a to ve všech částech textu.

4. Jsou výsledky prezentovány jasně, s příslušnými kontrolami a statistickou analýzou?

Ano. Výsledky jsou prezentovány adekvátním způsobem, jasně a srozumitelně. Jsou podpořeny vhodně zvolenými metodami statistické analýzy dat.

5. Jsou výsledky diskutovány ve vztahu k výzkumu druhých a tato práce prokazuje dobré pochopení důsledků práce v širším vědeckém kontextu.

Ano. Autorka své výsledky diskutuje s pracemi a výstupy jiných autorů, řádně je cituje. Zároveň prokazuje potřebný kritický nadhled a chápe limity svého výzkumu.

6. Je jasně uveden příspěvek uchazeče ke každému aspektu disertační práce (koncepte myšlenek, experimenty) a náležitě uznání příspěvků ostatních?

Ano. V celé práci jsou jasně odlišeny citované partie od vlastních myšlenek a výsledků autorky. Všechny zdroje citované v textu jsou zařazeny do bibliografie.

7. Je příspěvek kandidáta na výzkum a publikaci dostatečně velký na to, aby mu byl udělen doktorát?

Ano. Text je psán poměrně „hutným“ způsobem, jeho hloubku i rozsah považuji za dostatečný, aby vyhověl standardům kladeným na disertační práci.

Závěr

Disertační práce Mgr. Evy Drápalové po obsahové i formální stránce vyhovuje standardům kladeným na tento typ odborného textu. **Doporučuji ji k obhajobě.**

Otázky a poznámky oponenta:

1. Proč jste se v rámci zodpovězení první výzkumné otázky nezaměřila pouze na českou subpopulaci studie I-TREND, ale pracovala jste se všemi čtyřmi národními soubory dohromady, když se následná analýza týkala pouze českých diskuzních fór?

2. Od roku 2014, kdy jste sbírala data, se do značné míry proměnily formy sdílení informací na internetu. Na které internetové platformy by se Váš výzkum zaměřil dnes?
3. Proticovidová opatření včetně dlouhotrvajícího lockdownu zvýšily v posledním roce význam internetu v podstatě pro každého. Lze to nějak využít pro sběr dat či monitoring situace z adiktologického hlediska, a zvláště v případě NPS?

Praha, 3. června 2021

Mgr. Jaroslav Vacek, Ph.D.
KAD 1.LF UK a VFN v Praze